

КЛІНІЧНА АНАТОМІЯ ТА ОПЕРАТИВНА ХІРУРГІЯ

Том 21, № 2 (78)
2022

Науково-практичний медичний журнал
Видається 4 рази на рік
Заснований в квітні 2002 року

Головний редактор
Слободян О.М.

Почесний головний редактор
Ахтемійчук Ю.Т.

**Перший заступник
головного редактора**
Іващук О.І.

**Заступник головного
редактора**
Ковальчук О.І.

Відповідальні секретарі
Товкач Ю.В.
Бойчук О.М.

Секретар
Лаврів Л.П.

Редакційна колегія

Андрієць О.А.

Бербець А.М.

Білоокий В.В.

Боднар О.Б.

Булик Р.Є.

Давиденко І.С.

Максим'юк В.В.

Олійник І.Ю.

Польовий В.П.

Проняєв Д.В.

Сидорчук Р.І.

Хмара Т.В.

Цигикало О.В.

Юзько О.М.

Засновник і видавець: Буковинський державний медичний університет МОЗ України
Адреса редакції: 58002, пл. Театральна, 2, Чернівці, Україна

URL: <http://kaos.bsmu.edu.ua/>;
E-mail: cas@bsmu.edu.ua

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Білаш С. М. (Полтава), Вовк Ю. М. (Рубіжне),
Вовк О. Ю. (Харків), Гнатюк М. С. (Тернопіль),
Головацький А. С. (Ужгород), Гумінський Ю. Й.
(Вінниця), Гунас І. В. (Вінниця), Дуденко В. Г.
(Харків), Катеренюк І. М. (Кишинів, Молдова),
Кошарний В. В. (Дніпро), Кривко Ю. Я. (Львів),
Лук'янцева Г. В. (Київ), Масна З. З. (Львів),
Матешук-Вацеба Л. Р. (Львів), Небесна З. М.
(Тернопіль), Пастухова В. А. (Київ), Півторак В. І.
(Вінниця), Пикалюк В. С. (Луцьк), Попадинець О. Г.
(Івано-Франківськ), Попов О. Г. (Одеса),
Попович Ю. І. (Івано-Франківськ), Россі П. (Рим,
Італія), Савва А. (Яси, Румунія), Сікора В. З.
(Суми), Суман С. П. (Кишинів, Молдова),
Топор Б. М. (Кишинів, Молдова), Федонюк Л. Я.
(Тернопіль), Філіпоу Ф. (Бухарест, Румунія),
Черно В. С. (Миколаїв), Шепітько В. І. (Полтава),
Шкодівський М. І. (Сімферополь)

EDITORIAL COUNCIL

Anca Sava (Yassy, Romania), Florin Filipoiu
(Bucureshti, Romania), Pellegrino Rossi (Roma,
Italy), Suman Serghei (Kishinev, Moldova),
Bilash S.M (Poltava), Vovk Yu.M. (Rubizhne),
Vovk O. Yu. (Kharkiv), Gnatyuk MS (Ternopil),
Golovatsky A. C. (Uzhgorod), Guminsky Yu. Y.
(Vinnitsa), Gunas I. V. (Vinnytsya), Dudenko V. G.
(Kharkiv), Kateryenyuk I. M. (Kishinev, Moldova),
Kosharnyi V. V. (Dnipro), Krivko Yu. Ya. (Lviv),
Lukiantseva H. V. (Kiev), Masna Z. Z. (Lviv),
Mateshuk-Vatseba L.R. (Lviv), Nebesna Z. M.
(Ternopil), Pastukhova V. A. (Kiev), Pivtorak V. I.
(Vinnytsia), Pikalyuk V. S. (Lutsk), Popadynets O. H.
(Ivano-Frankivsk), Popov O. G. (Odessa), Popovich
Yu.I.(Ivano-Frankivsk), Sikora V. Z. (Sumy),
Topor B. M. (Chisinau, Moldova), Fedonyuk L. Ya.
(Ternopil), Chernov V. C.(Nikolaev), Shepitko V. I.
(Poltava), Shkodivskyj M. I. (Simferopol)

**Свідоцтво про державну реєстрацію –
серія КВ № 6031 від 05.04.2002 р.**

Журнал включений до баз даних:

**Ulrich`s Periodicals Directory, Google Scholar, Index Copernicus International,
Scientific Indexing Services, Infobase Index, Bielefeld Academic Search Engine,
International Committee of Medical Journal Editors,
Open Access Infrastructure for Research in Europe, WorldCat,
Наукова періодика України**

**Журнал «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» –
наукове фахове видання України**

**(Постанова президії ВАК України від 14.10.2009 р., № 1-05/4), перереєстровано наказом
Міністерства освіти і науки України від 29 червня 2021 року № 735 щодо включення
до переліку наукових фахових видань України, категорія «Б»,
галузь науки «Медицина», спеціальність – 222**

**Рекомендовано вченою радою
Буковинського державного медичного університету МОЗ України
(протокол № 10 від 26.05.2022 року)**

ISSN 1727-0847

**Klinična anatomiâ ta operativna hirurgiâ (Print)
Clinical anatomy and operative surgery**

ISSN 1993-5897

**Klinična anatomiâ ta operativna hirurgiâ (Online)
Kliničeskaâ anatomiâ i operativnaâ hirurgiâ**

© Клінічна анатомія та оперативна хірургія, 2022

УДК 618.11/15-019:611.65/66:378.147.091.33-027.22
DOI: 10.24061/1727-0847.21.2.2022.27

А. В. Семеняк, І. Р. Ніцович, О. І. Боднарюк, Л. Ю. Хлуновська*

*Кафедри акушерства та гінекології (зав. – проф. О. М. Юзько); *педіатрії та медичної генетики (зав. – проф. С. В. Сокольник) закладу вищої освіти Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці*

ВИВЧЕННЯ АНАТОМІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВНУТРІШНІХ ЖІНОЧИХ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ В НОРМІ ТА ПАТОЛОГІЧНИХ СТАНАХ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

Резюме. У статті наведено основні відомості про особливості засвоєння практичних навичок з дисципліни «Акушерство та гінекологія» студентами 4-5 курсів спеціальності «Медицина» в умовах дистанційного навчання та в класичних умовах навчання. Встановлено, що якість засвоєння практичних навичок залежить від знань топографічного анатомічного розташування внутрішніх статевих органів в нормі та патологічних станах, їх вікових особливостей, в тому числі у дитячому та підлітковому віці. Розглянуто шляхи подолання проблеми засвоєння практичних навичок в умовах дистанційного навчання, наведено результати впровадження.

Ключові слова: дистанційне навчання, практичні навички, вивчення дисципліни «Акушерство та гінекологія».

Сімейна медицина завжди була і залишається найважливішою для первинного звернення пацієнтів, тому випускник медичного закладу повинен володіти всіма основними практичними навичками як для надання невідкладної допомоги, так і для профілактики різноманітних захворювань та ускладнень. Обов'язки сімейного лікаря в сучасній медицині є значно розширені, до них входить гінекологічний огляд, проведення профілактичних гінекологічних оглядів, ведення фізіологічної вагітності, що вимагає відповідних знань та вмій у випускників та робить дисципліну «Акушерство та гінекологія» більш актуальною.

Важливим є те, що повноцінне та якісне засвоєння практичних навичок розширює світогляд лікаря, робить його впевненим у прийнятті рішень, досконало опанування практичними навичками сприяє своєчасному і грамотному наданню планової профілактичної та невідкладної допомоги при гінекологічній патології та в акушерстві. Очевидно, що вивчення, вдосконалення практичних навичок можливе за умови ґрунтовних теоретичних знань.

Глобальні зміни, що відбуваються у суспільстві, зумовлюють потребу адаптивних змін в освіті. Важливу роль при цьому відіграє пошук нових технологій навчання, які суттєво покращують адекватну підготовку висококваліфікованих спеціалістів з якісно новим рівнем знань. У сучасних умовах, завдяки швидкому доступу до різносторонньої ін-

формації, можливостям відвідування он-лайн конференцій, дистанційного спілкування та навчання, вирішується проблема засвоєння теоретичного матеріалу, алгоритму виконання навичок. Комп'ютерне тестування різної складності завдань теж є важливим елементом вивчення дисципліни, що покращує рівень знань у сучасних студентів [1, 2].

Однак дистанційне навчання має ряд особливостей при вивченні клінічних дисциплін. З одного боку, це є можливість відвідування практичних занять, спілкування з викладачами у надзвичайних умовах сучасного світу, з іншого – відпрацювання практичних навичок є недостатнім, що потребує розроблення нових підходів у навчанні [3, 4]. Тому проблема практичного виконання навичок залишається актуальною. Крім того, засвоєння частини практичних навичок у гінекології, особливо дитячого та підліткового віку, має ряд особливостей і їх виконання є не завжди можливим, навіть у класичних умовах навчання. До таких навичок належить гінекологічний огляд, бімануальне вагінальне та ректальне дослідження, особливо у підлітків.

Шляхи подолання проблеми можливі та необхідні, оскільки якісне оволодіння та засвоєння практичних навичок суттєво впливає на рівень засвоєння теоретичних знань. Отже, процес взаємопов'язаний. Сучасні умови, можливості вимагають від випускника більше зусиль, потребують більше часу для підготовки, саме тому розроблення способів засвоєння практичних навичок в умовах дис-

танційного навчання є актуальним питанням. Зараз це ґрунтовне засвоєння дисципліни, у майбутньому – професійне надання медичної допомоги.

Мета дослідження: покращити засвоєння практичних навичок при вивченні дисципліни «Акушерство та гінекологія».

Власний досвід та його обговорення. На основі практичних навичок сімейний лікар може виставити діагноз, провести диференційну діагностику, профілактичний огляд, виявити ускладнений перебіг вагітності. Якщо набуття теоретичного матеріалу залежить, більшою мірою, від самого студента, то набуття практичних навичок, вважається, потребує реальних умов стаціонару лікарні, поліклініки, пацієнтів. Класично навички студенти набувають шляхом роботи у реальній ситуації під керівництвом викладача, лікаря, при аналізуванні клінічних випадків, пошуку помилок, що призвели до тих чи інших ускладнень, але, як показує практика, цього є недостатньо для засвоєння навичок, особливо тих, що нечасто трапляються, та невідкладної допомоги. Реалії освіти за останні роки показали, що необхідним є пошук нових способів для засвоєння практичних навичок.

Навчання є постійно змінним процесом і, щоб могли адаптуватися до умов часу, студенти та викладачі повинні змінювати підходи до навчального процесу.

У акушерстві, гінекології, педіатрії важливими є навички огляду, пальпації для подальшої діагностики стану пацієнтки. Частина навичок виконується руками лікаря з можливим використанням медичного обладнання, інструментів для надання медичної допомоги. Це практичні навички огляду шийки матки, бімануального, зовнішнього та внутрішнього акушерського дослідження, визначення стану плоду, зупинки акушерської чи гінекологічної кровотечі з врахуванням анатомічних особливостей зовнішніх та внутрішніх жіночих статевих органів, структурно-функціональних особливостей судин малого тазу. Інша група навичок – це доведення до автоматизму алгоритму невідкладної медичної допомоги. Це навички організації надання невідкладної допомоги при кровотечі в гінекології та акушерстві, при ускладненнях вагітності (пreeклампсія, еклампсія, передчасні пологи, дистрес плоду). Показником формування навички є автоматичне виконання дії чи організації надання допомоги без попереднього обдумування того, як вона має виконуватися. Звісно, що в основі виконання навичок повинні бути відповідні знання.

Отже, для частини навичок потрібно виконання безпосередньо руками, для іншої – наявність відповідного мислення, вміння організації процесу.

Для засвоєння практичних навичок при вивченні модуля «Захворювання жіночої репродуктивної системи. Планування сім'ї» нами використано такий підхід. Розгляд теми анатомія та фізіологія жіночих статевих органів проводився у поєднанні з вивченням топографічного розташування внутрішніх жіночих статевих органів із сусідніми органами та по відношення до площин тазу, особливо при захворюваннях жіночих статевих органів, що змінюють нормальне положення внутрішніх статевих органів. У такому випадку виникало розуміння необхідності огляду та механізму огляду шийки матки, проведення бімануального дослідження, диференційної діагностики. Цікавим є факт, що при такому підході до вивчення навичок студенти самі формували алгоритм виконання тієї чи іншої навички, який майже не відрізнявся від встановленого алгоритму виконання навичок.

Після обговорення алгоритму виконання навички викладачем проводилося показове виконання навички на муляжі через відеозв'язок з послідовними коментарями, які робили студенти.

У класичних умовах навчання засвоєння вказаних навичок відбувається аналогічно, оскільки проведення гінекологічного огляду студентами заперечує більшість пацієнтів. Тому вважати, що дистанційне навчання є перешкодою для засвоєння основних гінекологічних навичок є недоречно. Анатомо-топографічне зіставлення органів малого тазу та жіночих статевих органів залежно від віку та гінекологічної патології робить засвоєння навичок більш якісним і тривалим.

Ознайомлення з необхідним інструментарієм відбувалося на занятті через відеозв'язок з викладачем та самостійно вдома, оскільки більшість інструментарію для виконання навичок можна в умовах дистанційного навчання придбати в аптеці, для аудиторних занять кафедра повністю забезпечена гінекологічним інструментарієм.

У такий спосіб проведено засвоєння навичок огляду шийки матки в дзеркала, взяття матеріалу з піхви та шийки матки для різноманітних досліджень, бімануального дослідження, що є складовою ОСКІ 1 на 4-му курсі. Крім того, студенти, які засвоювали навички за вказаною методикою і склали ОСКІ 1 на 4-му курсі, змогли правильно виконати навички у 90%.

Наступною проблемою було засвоєння навичок у дівчаток і підлітків. Відповідні навички можна засвоїти виключно на муляжі, під контролем викладача. Однак, за наявності знань про вікові анатомо-фізіологічні особливості, алгоритм огляду та пальпації не викликав проблем. Тому саме

наявність глибоких знань є в основі правильного виконання навичок у гінекології.

Отже, засвоєння гінекологічних навичок в умовах дистанційного навчання є можливим при знанні анатомії, топографічної анатомії, алгоритму виконання навички та спостереженні за викладачем, який демонструє навички з послідовними коментарями та обговоренням, що підтверджують результати складання студентами ОСКІ 1 на 4-му курсі.

На аудиторних практичних заняттях проведення відпрацювання гінекологічних навичок можливе, в основному, на муляжах, що не відрізняється від дистанційного навчання. Отже, проблема незасвоєння мануальних практичних навичок – це недостатній рівень знань, низька мотивація у деяких студентів, а не форма навчання.

Вивчення модулю «Фізіологічний перебіг вагітності, пологів, післяпологового періоду» має свої особливості. Зазвичай відпрацювання практичних навичок відбувалося на муляжах та у відділеннях пологового стаціонару. У такий спосіб засвоювалися навички комунікації та проведення зовнішнього акушерського обстеження.

Наразі, шляхи до засвоєння практичних навичок з акушерства теж мають особливості. Звісно, ділова гра й інші сучасні методи є ефективними. Однак студенти знаходяться в умовах дистанційного навчання, а відповідальність за засвоєння матеріалу залишається, як зазвичай.

Одним із шляхів вирішення проблеми було спілкування з реальними пацієнтами на практичних заняттях. Незалежно від форми проведення заняття, з навичками комунікації студенти справилися вже на третьому-четвертому занятті.

Навички зовнішнього акушерського обстеження теж вивчалися з позицій топографічної анатомії, розташування плоду в матці відповідно до розмірів матки та терміну вагітності. Окремо вивчався розвиток плоду, росто-вагові показники залежно від терміну вагітності. Таким чином, визначення висоти дна матки, терміну вагітності, положення, позиція та передлежання плоду були очевидними ще до виконання навички, як і визначення стану плоду. Зрозуміло, що проводилася демонстрація практичних навичок викладачем, обговорення на кожному практичному занятті. Отже, засвоєння навичок відбувалося за рахунок детального різностороннього вивчення та постійного повторення. В результаті, коли довелося викону-

вати практичні навички у аудиторії на «Муляжі для зовнішнього акушерського обстеження», усі студенти знали алгоритм виконання навичок. Це дуже високий показник, тому ми вважаємо, що засвоєння навичок у такий спосіб є високоефективним і не залежить від форми навчання. В умовах стаціонару у невеликої частини студентів (одного-двох студентів з академічної групи) могли виникати труднощі стосовно виконання, що пояснювалося студентами як страх перед вагітними.

Навичка внутрішнього акушерського обстеження у реальних умовах могла бути виконана одним-двома студентами з групи під час чергувань у стаціонарі у вихідні дні. Оскільки визначення зрілості шийки матки є необхідним для сімейного лікаря, нами запропоновано засвоювати навичку шляхом вирішення клінічних завдань. Це не найзручніший спосіб, однак дає розуміння того, що сімейний лікар може виявити при проведенні внутрішнього акушерського обстеження. На кафедрі є муляж з розкриттям шийки матки, що демонструвалося студентам паралельно з вирішенням клінічних завдань. Студенти, які на чергуваннях проводили внутрішнє акушерське дослідження, могли правильно інтерпретувати результати дослідження після вивчення навички у такий спосіб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отримані результати проведеного впродовж навчального року дослідження засвідчують, що найбільш адекватно та повноцінно засвоюють практичні навички з акушерства та гінекології студенти, які вивчали практичні навички поетапно: починали з анатомо-топографічних, вікових особливостей жіночих статевих органів, розвитку плоду, можливих патологічних станів, далі демонстрація навичок викладачем та самостійний пошук виконання навички у інтернет-мережі, забезпечення навчального процесу необхідним інструментарієм – це все є складовими для виконання навичок в реальних умовах. Як результат – 90% студентів виконали практичні навички при складанні ОСКІ 1 на 4-му курсі.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на розроблення способів засвоєння практичних навичок при невідкладних станах в акушерстві та гінекології, оптимальних схем алгоритму надання невідкладної допомоги, базуючись на теоретичних знаннях, розумінні формування командного підходу до надання невідкладної допомоги.

Список використаної літератури

1. Абатуров ОЄ, Агафонова ОО. Досвід дистанційного викладання педіатрії студентам четвертого курсу у медичних вишах України в умовах пандемії COVID-19. *Здоров'я дитини* [Інтернет]. 2020;15(3):200-203. Доступно на: <http://childshealth.zaslavsky.com.ua/issue/view/12369>.

2. Аряев МЛ, Каплина ЛЕ, Сеньківська ЛІ, Павлова ВВ. Перший досвід дистанційного навчання в медичних вишах України в умовах COVID-19 карантину. Здоров'я дитини [Інтернет]. 2020;15(3):195-9. Доступно на: <http://childshealth.zaslavsky.com.ua/issue/view/12369>.
3. Бистрова ЮВ. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. Право та інноваційне суспільство [Інтернет]. 2015 [цитовано 2022 Чер. 2];1(4):27-33. Доступно на: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf>.
4. Дистанційна освіта. Міністерство освіти і науки України. [Інтернет]. Доступно на: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita>.

References

1. Abaturov OYE, Ahafonova OO. Dosvid dystantsiynoho vykladannya pediatriyi studentam chetvertogo kursu u medychnykh vyshakh Ukrayiny v umovakh pandemiyi COVID-19. Zdorov'ya dytyny [Internet]. 2020;15(3):200-3. Dostupno na: <http://childshealth.zaslavsky.com.ua/issue/view/12369>. [in Ukrainian].
2. Aryayev ML, Kaplina LYE, Sen'kivs'ka LI, Pavlova VV. Pershyy dosvid dystantsiynoho navchannya v medychnykh vyshakh Ukrayiny v umovakh COVID-19-karantynu. Zdorov'ya dytyny [Internet]. 2020;15(3):195-9. Dostupno na: <http://childshealth.zaslavsky.com.ua/issue/view/12369>. [in Ukrainian].
3. Bystrova YUV. Innovatsiyni metody navchannya u vyshchii shkoli Ukrayiny. Pravo ta innovatsiyne suspil'stvo [Internet]. 2015 [tsytovano 2022 Cher. 2];1(4):27-33. Dostupno na: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf>. [in Ukrainian].
4. Dystantsiynna osvita. Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny. [Internet]. Dostupnona: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita>. [in Ukrainian].

STUDY OF ANATOMICAL FEATURES OF INTERNAL FEMALE GENITAL ORGANS IN NORMAL AND PATHOLOGICAL CONDITIONS FOR ACQUISITION OF PRACTICAL SKILLS

Abstract. The article provides basic information about the peculiarities of mastering practical skills in the discipline «Obstetrics and Gynecology» by students of 4, 5 courses of the specialty «Medicine» in terms of distance learning and in classical learning conditions. It is established that the acquisition of practical skills depends on the knowledge of the topographic anatomical location of the internal genitals in normal and pathological conditions, their age, including in children and adolescents. The ways of overcoming the problem of mastering practical skills in the conditions of distance learning are considered, the results of implementation are given.

Key words: distance learning, practical skills, study of the discipline «Obstetrics and Gynecology».

Відомості про авторів:

Семеняк Аліна Вікторівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри акушерства та гінекології закладу вищої освіти Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці;

Ніцович Ігор Романович – кандидат медичних наук, доцент кафедри акушерства та гінекології закладу вищої освіти Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці;

Боднарюк Оксана Іванівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри акушерства та гінекології закладу вищої освіти Буковинського державного медичного університету м. Чернівці;

Хлуновська Людмила Юріївна – кандидат медичних наук, доцент кафедри педіатрії та медичної генетики закладу вищої освіти Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці.

Information about the authors:

Semeniak Alina V. – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Obstetrics and Gynecology, Higher Education Institution of Bukovinian State Medical University, Chernivtsi;

Nitsovych Ihor R. – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Obstetrics and Gynecology Higher Education Institution of Bukovinian State Medical University, Chernivtsi;

Bodnaryuk Oksana I. – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Obstetrics and Gynecology Higher Education Institution of Bukovinian State Medical University, Chernivtsi;

Khlunovska Liudmyla Yu. – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Pediatrics and Medical Genetics Higher Education Institution of Bukovinian State Medical University, Chernivtsi.

Надійшла 27.04.2022 р.

Рецензент – проф. Ю. Д. Годованець (Чернівці)